

Fàbrica de Palà de Torroella

Navàs

Ubicació

Comarca:	Bages
Lloc/Adreça:	Passeig del Riu, plaça de la Indústria (Palà de Torroella). Antic terme del castell de Torroella, parròquia de Sant Salvador de Torroella.
Emplaçament	Carretera a Cardona (C-55), al km. 52,2, sortida a Palà de Torroella.
Alçada:	322

Coordenades:

Latitud:	41.85521
Longitud:	1.71921
UTM Est (X):	393687
UTM Nord (Y):	4634493

Classificació

Número de fitxa	08141 - 249
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Conjunt arquitectònic
Estil / època:	Contemporani
Segle	XIX-XX
Estat de conservació	Dolent
Notes de conservació:	Estructuralment es conserva íntegre. Les naus es troben en estat d'abandó, amb les finestres trencades, etc.
Protecció	Legal
Tipus de protecció:	BCIL
Observacions protecció:	Pla Especial Urbanístic de Protecció del patrimoni i catàleg de béns arquitectònics, històrics i ambientals de Navàs (Bages), 2018, amb el núm. 04(04).CA. Fitxa de conjunt de la colònia de Palà de Torroella. Núm. registre BCIL: 13926-I Publicació DOGC: 29/04/2019
Data aprovació:	dc., 20/02/2019 - 12:00
Número inventari	IPA 16852
Generalitat i altres inventaris	
Accés	Fàcil

Ús actual:	Sense ús
Titularitat	Privada
Titular:	Propietaris diversos
Fitxes associades:	
<u>Molí de Palà</u>	
<u>Colònia de Palà de Torroella</u>	
<u>Galeries</u>	
Autoria de la fitxa	Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa:	dc., 28/04/2021 - 09:20

Descripció

Conjunt de naus fabrils que formen el nucli productiu de l'antiga colònia industrial de Palà de Torroella. Consta d'una nau més gran i antiga, construïda en paral·lel al riu i que és la que rebia l'aigua del canal, ampliada amb altres naus al seu voltant: al nord i a l'est, i també amb altres dependències al sud-est, adjacents al bloc de pisos conegut com les Galeries i que s'endinsen subterràniament sota la plaça de la Indústria.

La nau principal és de planta rectangular i consta de planta baixa més dos pisos. Les façanes actualment visibles, a l'oest i el sud, es distribueixen en tres rengleres formades pels típics finestrals fabrils, emmarcats amb maó i rematats amb arcs escarsers. Al sud té adossada una gran xemeneia de planta quadrada i d'amplada decreixent en alçada, obrada amb totxo. En els petits cossos annexos hi havia la màquina de vapor. A la planta baixa hi havia els telers, a la planta intermèdia les contínues i a la planta superior les cardes. La nau adossada al nord ja existia a començaments de segle XX però era més baixa, i a mitjans de segle es devia uniformitzar tal com és ara. Per aquest sector entrava l'aigua del canal cap a la turbina, que estava situada a la part central de la nau antiga. Així mateix, al costat de la Casa dels motors hi havia un magatzem de cotó.

La resclosa es trobava un quilòmetre aproximadament riu amunt, una mica més enllà del barri de la Rata. Tenia una gran amplada. El 1982 una riuada la va destruir i tan sols n'ha quedat un petit rastre. Del canal en queda el traçat, avui envaït per la vegetació, amb algun bagant.

Observacions:

Informació facilitada per Ester Llobet i Josep Duarri

Història

El 8 de setembre de 1875, Joan Baptista Palà i Valls va sol·licitar autorització per a ampliar la captació de les aigües del molí que hi havia prop del mas Palà, que li fou concedit el 1876, any que és considerat el de la fundació de la colònia. La fàbrica va ser construïda aquest mateix any a tocar del mas, i fou gestionada per la societat Esteban Valls i Cia, amb seu social, despatx i magatzem a Barcelona. Estava integrada per tres socis capitalistes residents a la ciutat comtal: Joan Baptista Palà, el seu oncle Esteve Valls i Manuel Arias. Esteve Valls va ser-ne el gerent i Arias l'administrador.

El març de 1882 Isidro Valls i Pallerola, fill d'Esteve, es va vincular a l'empresa per primera vegada. El 1885 un gran incendi causava importants afectacions a la fàbrica. Malgrat tot, no es va parar mai l'activitat.

L'any 1886 el negoci canvià d'accionistes, fet que suposà una important injecció de capital que va permetre una expansió de la colònia i una important transformació urbanística durant els últims anys del segle. S'amplià la fàbrica amb una nova sala de telers i amb maquinària tecnològicament puntera.

L'any 1900 la societat es dissol, fruit d'unes desavinences familiars entre Joan Palà i el seu cosí Esteve Valls. L'any 1904 Joan Baptista Palà i Valls, que no tenia fills, va atorgar plens poders al seu nebot Joan Palà Claret. Aquest es va casar el 1917 amb Patrocini Bertran i Bajona, teixidora de Cardona, i es va instal·lar a la casa del Director, que va passar a anomenar-se Casa de l'Amo i avui es coneix com can Garbi. Mentre que els oncles i el germà de Joan, Francisco Palà Claret, restaven a l'antiga casa pairal. L'any 1907 una gran riuada va destruir les fàbriques.

Entre els anys 1920 i 1930 va tenir lloc la segona gran reforma de la colònia, que es va centrar en completar els serveis i habitatges. El 1932 els germans Joan i Francisco Palà i Claret van refundar el negoci, aquesta vegada sense accionistes externs. Naixia aleshores la societat familiar industrial i mercantil "Industrias Palà S.A". Durant la guerra civil, però, els Palà van haver d'exiliar-se i la fàbrica va ser col·lectivitzada.

Ja a la postguerra, els anys 1940 es van emprendre moltes obres, pràcticament totes en mans del constructor Sala, de Cardona. La més important va ser la reconstrucció de l'església, i també nous serveis. Entre 1951 i 1952 es va produir una desavenença familiar entre els germans Joan i Francisco Palà Claret, que fins aleshores portaven la gestió de la colònia conjuntament. Francisco va marxar i va vendre la seva part a Joan. Amb els diners cobrats Joan Palà va poder fer la darrera gran inversió a la colònia, que consistí en renovar maquinària i construir l'anomenada casa dels motors: un edifici que estava destinat a ubicar-hi dos grans motors de gasoil per completar l'energia en èpoques d'escassetat o estiatges, quan algunes vegades s'havia de parar la producció. Des d'aleshores s'alternava entre la corrent generada per la força hidràulica i la dels motors de gasoil.

Després de molts anys de bonança, a la dècada de 1960 va començar una crisi per al sector tèxtil que conduí al tancament de la fàbrica a finals de 1971. Encara hi va haver un intent per donar-li un nou ús, amb la iniciativa d'una fàbrica de plàstic que no va reeixir. L'any 1980 va sortir a subhasta bona part de la colònia, i en els anys posteriors el poble va restar pràcticament abandonat. El 1992 l'empresa de Madrid Masters-5 Internacional va comprar Palà de Torroella en subhasta. Dies després representants de l'empresa van intentar desnonar 23 famílies que ocupaven els pisos de l'antiga colònia. L'alcalde de Navàs, Jaume Pons, va frenar aquesta temptativa i el 1992 va anunciar que l'Ajuntament comprava Palà. El 1994 s'arribava a un acord: els pisos quedaven per les famílies i el camp de futbol, el cinema, l'oficina municipal i l'església van passar a propietat municipal. Actualment les naus fabrils pertanyen a diversos propietaris.

Pel que fa a la resclosa, el 1907 se la va endur la gran riuada i se n'hagué de construir una de nova, que tenia tres bagants. El salt d'aigua era de poca profunditat, amb només 5 o 6 metres. Per això a la dècada de 1920 es van comprar els salts d'aigua de la Ribera (Sant Mateu de Bages) i de la Coromina, prop de la casa del Reig (a Cardona). Aquest últim tenia un dels salts més alts del Cardener i proporcionava bona part de l'electricitat a la fàbrica i a les cases. Hi va haver un altre intent, no reeixit, d'aprofitament hidràulic. La concessió s'obtingué el 1926 i es van redactar diversos projectes els anys posteriors (1928, 1929 i 1933). L'obra no va arribar a bon port i només se n'inicià la resclosa, que es troba uns tres quilòmetres riu amunt, prop del circuit de motos, però va quedar inconclusa. L'antiga resclosa que feia anar la fàbrica va quedar destruïda per una riuada el 1982, tot i que ja estava malmesa. Des d'aleshores va quedar en desús.

Bibliografia

CAIXAL, ÀLVAR; VILAMALA, Imma i altres (2018). *Pla Especial Urbanístic de protecció del patrimoni i catàleg de béns arquitectònics, històrics i ambientals de Navàs (Bages)*. Ajuntament de Navàs. Fitxa

CAPSADA, J.; DUARRI, C.; LLOBET, E. (2010). *La Grandària del Món. Entorn, història i imaginari de Palà de Torroella*. Edicions de l'Albí. Berga.

FÀBREGA, A.; FONS, R.; LLOBET, E. (2014). Fàbriques de riu. Centre d'Estudis del Bages. Ajuntaments de Callús, Súria, Sant Mateu de Bages i Navàs, p. 93-108.

